

UNIVERSITAT DE BARCELONA

TESI DOCTORAL

L' INTENT DE SUYCIDI EN EL NEN
I L' ADOLESCENT:
ESTUDI DE LA PERSONALITAT

MA TERESA MIRÓ I COLL

5.- Les estructures de personalitat que segueixen en freqüència a la depressiva són la borderline i la caracterial. La qual cosa corrobora l'existència d'una tendència a l'actuació dels impulsos, i d'un tipus de pensament que en algunes àrees és psicòtic, amb manca de capacitat per a simbolitzar.

6.- Podem dir que en el suïcidi es reuneix una constel·lació de factors que són els que duen, tots junts, a l'intent: d'una banda, una estructura psicopatològica de base, de l'altra, la tendència a la derivació dels impulsos cap a l'acció en lloc de mentalitzar-los, i finalment l'establiment i perduració d'una comunicació i d'una dinàmica familiars específiques.

7.- No és el fracàs escolar la causa primera dels intents, en tot cas pot ser el desencadenant. S'arriba al fracàs després d'una llarga evolució anterior amb marcats dèficits i trastorns psicopatològics i un desenvolupament intel·lectual pobre degut a l'existència d'una deteriorament o d'una manca d'evolució de la funció simbòlica.

8.- L'acte suïcida seria, seguint la línia que hem comentat a la discussió, l'actuació d'uns impulsos inconscients que pertànyen a uns nuclis de personalitat fortament dissociats. Precisament el fet que aquests passin a l'acció és degut a la impossibilitat de mentalitzar-los.

9.- El suïcidi és una actuació fortament impactant sobre les persones de l'entorn. Així, la família ho rep a través de la comunicació inconscient i pateix en ella mateixa allò que el suïcida li ha transmés.

10.- En els casos estudiats s'observa una dificultat en l'expressió i comunicació verbalitzada i simbòlica dels conflictes, que es manifesta en una disminució de la capacitat de comunicació interpersonal.

11.- Es constata l'existència d'una particular aliança entre impulsos de mort no metabolitzables ni contenibles, i llur actuació específicament en el propi individu; això és degut a una manera de tractar el pensament dins de la relació, en forma de perspectiva reversible en la qual el suïcida, en la fantasia, matant-se a si mateix, mata l'altre.

12.- L'acte suïcida és viscut com l'única sortida a la situació crítica. Sabem, però, que el suïcida, sigui nen o adult, no sempre considera emocionalment aquest pas com el final real de la seva existència. D'aquesta forma, hem estudiat les fantasies que coexisteixen amb l'acte suïcida i que tenen continguts de pensament màgic.

13.- Hem vist que el grup familiar emprava un tipus de comunicació i de pensament en els quals predominen la dissociació com a mecanisme de defensa, i la derivació dels impulsos cap a l'acció, amb dificultats per a mentalitzar-los. Perquè allò que no pot fer-se-li front, integrar-ho, s'ha d'allunyar de la consciència. La dissociació està aquí fent aquesta funció.

14.- En aquest funcionament familiar trobem també una dificultat per fer front als sentiments provocats per les pèrdues, separacions i abandó. Antecedents d'aquests fets es troban en un 30% dels nostres casos. És freqüent, per part de la resta de la família, la projecció del conflicte sobre un dels seus membres.

15.- Generalment qui rep les projeccions ja és triat per les seves característiques de feblesa joica, o altres, i és qui comet l'acció suïcida el que està recollint l'efecte de les diferents comunicacions en forma d'identificació projectiva.

16.- Hem destacat la dificultat per establir compromisos terapèutics a llarg termini. Deduïm que és deguda a una incapacitat per a tolerar la culpa i el dolor psíquic que deriven de la situació emocional provocada pel suïcidi i per altres conflictes anteriors.

=====

10. - BIBLIOGRAFIA

- Abadi M, Garma A, Garma E, Gazzano AJA, Rolla BH, Yampey N. La fascinación de la muerte. Biblioteca Psicología Profunda. Buenos Aires, Ed. Paidós, 1973.
- Ackerly WC. Latency-age children who threaten of attempt to kill themselves. *J Am Acad Child Psychiatry* 1967; 6: 242-261.
- Ackerman NJ. A theory of family systems. New York, Gardner Press Inc., 1984.
- Adam KS, Bouckoms A, Streiner D. Parental loss and family stability in attempted suicide. *Arch Gen Psychiatry* 1982; 39: 1081-1085.
- Adam KS, Lohrenz JG, Harper D, Streiner D. Early parental loss and suicidal ideation in university student. *Can J Psychiatry* 1982; 27: 275-281.
- Ajuriaguerra J, Marcelli D. Manual de psicopatología del niño. Barcelona, Toray-Masson, 1982.
- American Academy of Pediatrics. Committee on Adolescence: suicide and suicide attempts in adolescence and young adults. *Pediatrics* 1988; 81: 322-324.
- Anastasopoulos D. Acting out during adolescence in terms of regression in symbol formation. *Int Rev Psycho-Anal* 1988; 5: part II.
- Anderson DR. Diagnosis and prediction of suicidal risk among adolescents. A: Wells CF, Stuart IR, eds. *Self-destructive behavior in children and adolescents*. New York, Van Nostrand Reinhold Co., 1981: 45-59.
- Bacon F. *Essay II of Death*. A: Bacon F. *The essays*. London, Dutton and Co., 1932.
- Baechler J. *Les suicides*. Paris, Cahmann-Lévy, 1975.
- Ballús, Casas, Conde, Costa M., Gonzalez M, Lopez-Ibor, Obiols. *Las depresiones en la clínica cotidiana*. Comité para la prevención y tratamiento de las depresiones. Madrid, Ed. Sanidad y Seguridad Social, 1981.
- Bassols R. *Comportamientos psicopáticos en la adolescencia: aspectos teórico-clínicos*. *Cuadernos de Psiquiatría y Psicoterapia Infantil* 1987; 3: 59-74.
- Bender L, Schilder P. Suicidal, preoccupations and attempts in children. *Am J Orthopsychiatry* 1937; 7: 225-235.

Bettes BA, Walker B. Symptoms associated with suicidal behavior in childhood and adolescence. *L Abnorm Child Psychol* 1986; 14: 591-604.

Bion WR. *Second thoughts*. London, W. Heinemann, 1970.

Bowlby J. Childhood mourning and its implications for psychiatry. *Am J Psychiatry* 1961; 118: 481.

Bowlby J. *La pérdida afectiva. Tristeza y depresión*. Buenos Aires, Paidós, 1983.

Campo AJ. La depressió en la infància i la psicoteràpia psicoanalítica de les seves manifestacions. *Rev. Catalana de Psicoanàlisi* 1984; 1: 79-94.

Carlson GA, Cantwell DP. Suicidal behavior and depression in children and adolescents. *J Am Acad Child Psychiatry* 1982; 21: 361-368.

Chamorro García L. Attempted suicide in adolescence. *Arch Neurobiol* 1982; 46: 37-50.

Cheifetz PN, Posener JA, Lattaye A, Zajdman M, Benierakis CE. An epidemiologic study of adolescent suicide. *Can J Psychiatry* 1987; 32: 656-659.

Cohen-Sandler R, Bermand AL. Life-stress and symptomatology: determinants of suicidal behavior in children. *J Am Acad Child Psychiatry* 1982; 21: 178-186.

Costa i Molinari JM, Miró i Aguadé E, Gallart i Capdevila JM, Pujol i Domènech J. *Wl suïcidi. Monografies Mèdiques 15*. Barcelona, Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, 1977.

Crumley FE. The adolescent suicide attempt: a cardinal symptom of a serious psychiatric disorder. *Am J Psychotherapy* 1982; 36: 158-165.

Daven, O'Connor, Briggs. The consequences of imitative behavior in children: the Evel Knievel syndrome. *Pediatrics* 1976; 56: 418-419.

Davidson F, Philippe A. *Suicide et tentatives de suicide aujourd'hui; étude épidémiologique*. Paris, INSERM, 1986.

Diekstra RF. Suicide and suicide attempts in the European Economic Community: an analysis of trends, with special emphasis upon trends among the young. *Suicide Life Threat Behav* 1985; 15: 27-42.

DSM-III. *Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales*. Barcelona, Masson, 1984.

Durand-Fardel M. Etude sur le suicide chez les enfants. *Annals of Medical Psychology*. 1885; 61.

Durkheim E. *El suicidio*. Buenos Aires, Shopiro, 1971.

- Bskelinen T, Folch P. Concepte, implicacions teòriques i derivacions clíniques de la pulsio de mort. *Revista Catalana de Psicoanàlisi* 1984; 1: 2.
- Farlesy GK, Eckhardt LO, Hebert FB. *Manual de urgencias pediátricas en el niño y en el adolescente*. Barcelona, Ed. Pediátrica, Dl. 1980.
- Feduchi LM. Actuación y adolescencia. Acting out y acting in. *Cuadernos de Psiquiatría y Psicoterapia Infantil* 1986; 2: 17-36.
- Fenichel O. *Teoría psicoanalítica de las neurosis*. Buenos Aires, Ed. Nova, 1957.
- Fernández Moujan O. Intentos suicidas en la adolescencia. Buenos Aires, Congreso de Psicopatología Infanto-Juvenil Argentino, 1969.
- Fernández Moujan O. La identidad y lo mítico en la adolescencia, la familia y los juegos. Buenos Aires, Kargieman, 1979.
- Freud A. The concept of developmental lines. *Psychoanalytic Study of the Child* 1963; 18: 245-265.
- Freud S. Three essays on the theory of sexuality, (1905), Standard Edition. London, Hogarth Press, 1955; 7: 125-231.
- Freud S. Contributions to a discussion on suicide, (1910), Standard Edition. London, Hogarth Press, 1955; 11: 231-232.
- Freud S. Mourning and Melancholia, (1917), Standard Edition. London, Hogarth Press, 1955; 20.
- Freud S. Beyond the pleasure principle, (1920), Standard Edition. London, Hogarth Press, 1955; 18: 3-66.
- Friedman RC, Corn R. Follow-up five years after attempted suicide at age 7. *Am J Psychoter* 1985; 39: 108-113.
- García R, Sarró B, Giró M, Otin JM. Estudio descriptivo estadístico de las tentativas de suicidio atendidas en un servicio de urgencias de un hospital general. *Rev Psiq Osicol Med* 1984; 16: 530-538.
- Gascon E. XVII Congreso Español de Pediatría, Zaragoza 1988.
- Gispert M, Wheeler K, Marsh L, Davis MS. Suicidal adolescents: factors in evaluation. *Adolescence* 1985; 20: 753-762.
- Grimalt A, Llovet P, Nogués M, Oliva V, Viloca, Ll. Notes sobre la inhibició intel·lectual: factors relacionals coadjuvants. A: Llibre d'Actes del XII Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, Benicàssim 1984; 149-171.

- Grinberg L. Teoría de la identificación. Buenos Aires, Ed. Paidós, 1978.
- Haim A. Les suicides d'adolescents. Paris, Payot, 1969.
- Hawton K. O'Grady J. Osborn M, Cole D. Adolescents who take overdoses: their characteristics, problems and contacts with helping agencies. Br J Psychiatry 1982; 140: 118-123.
- Hawton K. Suicide and attempted suicide among children and adolescents. Beverly Hills L.A., Sage Publications, 1986.
- Hodgman CH. Recent findings in adolescent depression and suicide. J Dev Behav Pediatr 1985; 6: 162-170.
- Holinger PC. Adolescent suicide: an epidemiological study and recent trends. Am H Psychiatry 1978; 135: 754-756.
- Instituto Nacional de Estadística. Movimiento natural de la población española año 1983. Madrid, INE, 1988.
- Jensen VW, Petty TA. The fantasy of being rescued. Psychoanalytic Quarterly 1958; 27: 327-339.
- Khantzian EJ, Macj JE. Self-preservation and the care of the self: ego instincts reconsidered. Psychoanalytic Study of the Child 1983; 38: 209-232.
- Klein M. The importance of symbol-formation in the development of the ego. Int J Psycho-Anal 1930; 11.
- Klein M. The Psycho-Analysis of children. London, Hogarth Press, 1932.
- Klein M. A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. A: Klein M. Contributions to psycho-analysis. London, Hogarth Press, 1935.
- Klein M. Notes on some schizoid mechanisms. Int J Psycho-Anal 1946; 29.
- Klein M. Some theoretical conclusions regarding the emotional life of the infant. A: Klein M. Developments in psycho-analysis. London, Hogarth Press, 1952.
- Kotila L, Lonquist J. Adolescents who make suicide attempts repeatedly. Acta Psychiartr Scand 1987; 76: 386-393.
- Krynsky S. La conducta suicida en la infancia. Psicopatologia 1985; 5: 161.

- Ladame F. Les tentatives de suicide des adolescents. Paris, Masson, 1981.
- Ladame F, Yeanneret O. Suicide in adolescence: some comments on epidemiology and prevention. *J Adolesc* 1982; 5: 355-366.
- Laplanche J. Vida y muerte en psicoanálisis. Buenos Aires, Amorrortu ed., 1973.
- Laplanche J, Pontalis JB. Diccionario de Psicoanálisis. 2ª reimp. Barcelona, Labor, 1979.
- Laufer M, Laufer ME. Adolescence and developmental breakdown. New Haven, Yale University Press, 1984.
- Laufer M. Adolescence and psychosis. *Int J Psycho-Anal* 1986; 67: 367-372.
- Mahler MS, Pine F, Bergman A. El nacimiento psicológico del infante humano. Buenos Aires, Marymar, 1975.
- Marcelli D, Braconnier A. Manual de psicopatología del adolescente. Barcelona, Masson, 1986.
- Maris R. The adolescent suicide problem. *Suicide Life Threat Behav* 1985; 15: 91-109.
- Martí G. Epidemiología del suicidio consumado en Barcelona durante el año 1983. *Rev Psiq Psicol Med* 1984; 16: 576-583.
- Martí G, Corbella J. Evolución del suicidio consumado en Barcelona. *JANO*, 1988; 2: 27-31.
- Maurer A. Maturation of concepts of death. *Br J Medic Psychology* 1966; 39: 35.
- McIntire MS, Angle CR. The taxonomy of suicide as seen in poison control centers. *Ped Clin NA* 1970; 17: 697-706.
- McIntire MS, Angle CR. The concept of death in midwestern children and youth. *Am J Dis Child* 1972; 123: 525.
- McIntire MS. The taxonomy of suicide and self-poisoning: a pediatric perspective. A: Wells CF, Stuart IR eds. *Self-destructive behavior in children and adolescents*. New York, Van Nostrand Reinhold Co., 1981; 224-249.
- McKenry PC, Thishler CL, Kelley C. The role of drugs in adolescent suicide attempts. *Suicide Life Threat Behav* 1983; 13: 166-175.

- Menninger KA. Psychoanalytic aspects of suicide. Intern J Psycho-Anal 1933; 14.
- Menninger K. Man against himself. New York, Harcourt, Brace and World Inc., 1966.
- Morselli H. Der selbstmort. Leipzig, International Bibliothek, 1881; 210.
- Nagy MH. The child's view of death. J Genet Psychol 1948; 73: 3.
- Nogué S, Ruíz J, Millá J. Epidemiología de la tentativa de suicidio en el servicio de urgencias y en la unidad de cuidados intensivos de un hospital general. JANO, 1988; 2: 17-24.
- O'Brien G, Holton AR, Hurren K, Watt L, Hassanyen F. Deliberate self harm-correlates of suicidal intent and severity of depression. Acta Psychiatr Scand 1987; 75: 474-477.
- O.M.S. El suicidio y los intentos de suicido. Cuadernos de salud pública, 58. Ginebra, O.M.S, 1976.
- Oppenheim DE. A report on Dr. Baer's publication suicide in childhood. Minutes of the Vienna Psuchoanalytic Society 1910; 2: 479-497.
- Orbach I. The "insolvable problem" as a determinant in the dynamics of suicidal behavior in children. Am J Psychother 1986; 40: 511-520.
- Orbach I, Rosenheim E, Hary E. Some aspects of cognitive functioning in suicidal children. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1987; 26: 181-185.
- Perrah M, Wichman H. Cognitive rigidity in suicide attempters. Suicide Life Threat Behav 1987; 17: 251-255.
- Pfeffer CR, Conte HR, Plutchick R, Jerret I. Suicidal behavior in latency-age children. An empirical study. J Am Acad Child Psuchiatry 1979; 18: 679-692.
- Pfeffer CR, Conte HR, Plutchik R, Jerret I. Suicidal behavior in latency-age children. An empyrical study: an outpatient population. J Am Acad Child Psychiatry 1980; 19: 703-710.
- Pfeffer CR. Suicidal behavior of children. A review with implications for resarch and practice. Am J Psychiatry 1981; 138: 154-159.
- Pfeffer CR. The distinctive feature of children who threaten and attempt suicide. A: Wells CF. Stuart IR. eds. Self-destructive behavior in children and adolescents. New York, Van Rostrans Reinhold Co., 1981.
- Pfeffer CR. Clinical observations of suicidal behavior in a neurotic, a borderline, and psychotic child: common processes of symptom formation. Child Psychiatry and Human Development 1982; 13: 120-124.

- Pfeffer CR. Suicidal fantasies in normal children. *J Nerv Ment Dis* 1985; 173: 78-84.
- Pfeffer CR. Death preoccupations and suicidal behavior in children. *Issues Compr Pediatr Nurs* 1985; 8: 261-278.
- Pfeffer CR. *The suicidal child*. New York, Guilford Press, 1986.
- Pfeffer CR. Elements of treatment for suicidal preadolescents. *Am J Psychother* 1987; 41: 172-184.
- Phillips DP, Carstensen LL. Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *N Eng J Med* 1986; 315: 685-689.
- Phillips DP, Paight DJ. The impact of televised movies about suicide: a replicative study. *N Engl J Med* 1987; 317: 809-811.
- Piaget J. *La construction du réel chez l'enfant*. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé, 1937.
- Piaget J. *La representation du monde chez l'enfant*. Paris, F. Alcau, 1938.
- Piaget J. *La naissance de l'intelligence chez l'enfant*. 3 ed. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé, 1959.
- Piaget J. *La formation du symbole chez l'enfant*. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé, 1959.
- Piaget J. *The child's conception of the world*. Totowa, NJ, Littlefield, Adams and Co., 1969.
- Poch i Bullich, J. *Psicologia Dinámica*. Barcelona, Herder, 1989.
- Pommerau X, Delile JM, Caule E. Hypnotic overdoses and fairy tales: Snow White and the uses of disenchantment. *Suicide Life Threat Behav* 1987; 17: 326-334.
- Puig Antich J, Blaus S, Barx N, Greenhill L, Chambers W. Prepuberal major depressive disorders: a pilot study. *J Am Acad Child Psychiatry* 1978; 17: 685-707.
- Reece RM, Grodin MA. Reconocimiento de lesiones no accidentales. *Clin Ped N A (ed esp)*, 1985; 1: 45-65.
- Richman J. *Suicide and the family: affective disturbances and their implications for understanding, diagnosis and treatment*. A: Lansky MR. *Family therapy and major psychopathology*. New York, Grune and Stratton, 1981.
- Robbins DR, Alessi NB. Depressive symptoms and suicidal behavior in adolescents. *Am J Psychiatry* 1985; 142: 588-592.

- Rolla EH. Una teoría sobre el suicidio. Estudio psicoanalítico. A: Abadi M, Garma A, Garma E, Gazzano AJA, Rolla EH, Yampey M. La fascinación de la muerte. Buenos Aires, Paidós, 1973; 163-191.
- Rosenthal PA, Rosenthal S. Suicidal behavior by preschool children. *Am J Psychiatry* 1984; 141: 520-525.
- Rycroft Ch. Diccionario de psicoanálisis. Buenos Aires, Paidós, 1976.
- Sandler J, Joffe WG. Notes on childhood depression. *Internat J Psycho-Anal* 1965; 46: 88-96.
- Santostefano S, Rieder C, Berk SA. The structure of fantasied movement in suicidal children and adolescents. *Suicide Life Threat Behav* 1984; 14: 3-16.
- Sarró B. Concepto de suicidio y tentativa de suicidio. *Rev Psiq Psicol Med Europa Am Lat* 1984; 16: 512-516.
- Schmidtke A, Hafner H. Die Vermittlung von Selbstmordmotivation und Selbstmordhandlung durch fiktive modelle. *Nervenartz* 1986; 57: 502-510.
- Schneider PB. Epidémiologie et suicide. *Psychologie Médicale* 1982; 3: 395-400.
- Segal H. Notes on symbol formation. *Int J Psycho-Anal* 1957; 38: 391-397.
- Segal H. On symbolism. *Int J Psycho-Anal* 1978; 59: 315-319.
- Segal H. De l'utilité clinique du concept d'instinct de mort. A: Green, Ikonen, Laplanche, Reechard, Segal, Widlöcher, Yorke. La pulsion de mort. I Symposium de la Federation Europeenne Psych à Marseille. Paris, PUF, 1986; 27-38.
- Shaffer D. Suicide in childhood and early adolescence. *J Child Psychol and Psychiatry* 1974; 15: 275-291.
- Shaffer D. Diagnostic considerations in suicidal behavior in children and adolescents. *J Am Acad Child Psychiatry* 1982; 21: 414-415.
- Shaffer D, Fisher P. Suicide in children and young adolescents. A: Wells CF, Stuart IR eds. Self-destructive behavior in children and adolescent. New York, Van Nostrand Reinhold Co., 1981.
- Shafii MS, Garrigan S, Whittinghill JR, Derrick A. Psychological autopsy of completed suicide in children and adolescents. *Am J Psychiatry* 1985; 142: 1061-1064.
- Shapiro ER, Freedman J. Family dynamics of adolescent suicide. *Adolesc Psychiatry* 1987; 14: 191-207.
- Sobel R. The psychological implications of accidental poisoning in childhood. *Ped Clin N A* 1970; 17: 653-685.

- Spitz R. El primer año de vida del niño. México, Fondo de Cultura Económica, 1969.
- Stedman's. Medical Dictionary 23rd ed. Baltimore, Williams, Wilkins Co., 1976.
- Sudak HS, Ford AB, Rushforth NB. Adolescent suicide: an overview. Am J Psychother 1984; 38: 350-363.
- Taylor EA, Stansfeld SA. Children who poison themselves. I. A clinical comparison with psychiatric controls. Br J Psychiatry 1984; 145: 127-132.
- Taylor EA, Stansfeld SA. Children who poison themselves. II. Prediction of attendance for treatment. Br J Psychiatry 1984; 145: 132-135.
- Thomas J. Psicoterapia de la familia. Evaluación de la familia. Barcelona, CEPP, 1987.
- Tizon JL. Apuntes para una psicología basada en la relación. Barcelona, Hogar del Libro, 1988.
- Torrás E, Cantavella F. F.E.N.E.T. Classificació diagnòstica en psiquiatria-psicologia infantil. Ann Med (Barc) 1984; 70: 290-293.
- Von Hug-Hellmut H. The child's concept of death. Psychoanal Quat 1965; 34: 499.
- Wade NL. Suicide as a resolution of separation-individuation among adolescent girls. Adolescence 1987; 22: 169-177.
- Wilber CG. Some thoughts on suicide. Is it logical?. Am J Forensic Med Pathol 1987; 8: 302-308.
- Williams AH. A psycho-analytic approach to the treatment of the murderer. Int J Psycho-Anal 1960: 41.
- Williams AH. The mind of a child murderer. Mental Health 1967; (spring): 7-8.
- Williams AH. Adolescents, violence and crime. J Adolescence 1982; 5: 125-134.
- Winnicott DH. Ocular psychoneurosis of childhood. Collected Papers. London, Tavistock, 1944.
- Winnicott DH. El niño y el mundo exterior. Buenos Aires, Hormé, 1965.
- Winnicott DH. Processus de maturation chez l'enfant. Paris, Payot, 1970.
- World Health Organisation. World Health Statistics Annual. Geneva, WHO, 1987.

Yampey N. Relación entre suicidios e intentos de suicidio. A: Abadi M, Garma A, Garma E, Gazzano AJA, Rolla EH, Yampey N. La fascinación de la muerte. Biblioteca de Psicología Profunda. Buenos Aires, Paidós, 1973; 13-56.

Zilboorg G. Considerations on suicide, with particular reference to that of the young. Am J Orthopsychiatry 1937; 7: 15-31.

Zilboorg G. Suicide among civilized and primitive races. Am J Psychiatry. 1936; 92: 1348-1369.

Zuckerman BS, Duby J. Enfoque para la prevención de lesiones según el desarrollo. Clin Ped N A (ed esp) 1985; 1: 21-33.

=====